

ОСОБЛИВОСТІ СКОРОЧЕННЯ ЖИВОЇ ПРАЦІ У ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСАХ МАШИНОБУДУВАННЯ

Розглядаються наслідки скорочення трудомісткості виконання часткових виробничих процесів виготовлення продукції з позиції їх впливу на кінцеві економічні результати діяльності підприємства. Одним із економічних законів, що визначають розвиток виробництва, є закон економії часу, який виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між зменшенням суспільно необхідного робочого часу на виробництво одиниці товару чи послуги у процесі розвитку продуктивних сил та зростанням вільного часу працівників. Іншими словами, дія цього закону проявляється в економії часу, який витрачається у даному періоді, а також в економії витрат часу минулих періодів, тобто в економії засобів виробництва.

Конкретними формами вияву закону економії часу у машинобудуванні є економія живої та уречевленої праці на виробництво одиниці продукції. У цьому зв'язку широке розповсюдження отримало обрахування продуктивності живої праці, що на рівні підприємства визначається як виробіток товарної або валової продукції на одного середньооблікового працівника промислово-виробничого персоналу підприємства.

Продуктивність праці є основним показником інтенсифікації й ефективності виробництва. Від її рівня і динаміки певним чином залежать основні показники роботи підприємства. Одночасно продуктивність праці є складною і суперечливою економічною категорією. Будучи важливою характеристикою трудової діяльності, вона нерозривно пов'язана із застосовуваними засобами виробництва, у першу чергу, із знаряддями праці. Продуктивність праці тісно пов'язана з категорією «ефективність праці», тобто її результативністю, яка показує співвідношення обсягу вироблених матеріальних благ та кількості затраченої на це праці. Зростання ефективності праці означає збільшення обсягу виробленої продукції без підвищення трудовитрат. Економія часу, яка проявляється у зниженні витрат як живої, так і минулої праці, при розгляді її стосовно виробничого процесу виготовлення продукції має деяку особливість.

Зниження трудомісткості виконання часткових процесів в окремих випадках не тільки забезпечує зниження витрат живої праці на виконання тієї чи іншої технологічної операції, але й призводить до скорочення тривалості виробничого циклу виготовлення продукції. Внаслідок чого прискорюється перехід продукту із сфери виробництва до сфери обігу, відбувається скорочення періоду обороту виробничих оборотних фондів, економія витрат уречевленої праці у розрахунку на одиницю створеного продукту. Разом із тим, у більшості випадків скорочення трудомісткості виконання окремих часткових виробничих процесів характеризується лише локальним зниженням витрат живої праці, тобто такими кількісними змінами, які не призводять до прискорення оборотності виробничих оборотних фондів. І через це, величина витрат уречевленої праці на одиницю продукту не зменшується. Таким чином, внаслідок того, що виробничий процес виготовлення виробів машинобудування є цілісною системою і володіє всіма її властивостями, економія часу при виконанні деяких часткових процесів служить основою для прояву як кількісних, так і якісних змін, що впливають на кінцеві результати виробництва, і в той же час, є випадки, коли внаслідок скорочення витрат праці відбуваються лише локальні кількісні зміни, без зростання ефективності кінцевих результатів виробництва.

У зв'язку з цим, при плануванні заходів щодо підвищення ефективності виробничих процесів виготовлення продукції, слід чітко уявляти характер впливу скорочення часу виконання часткових виробничих процесів на кінцеві результати діяльності підприємства. Загальноприйнятою є позиція, що мірою витрат праці є трудомісткість виготовлення продукції. Чим вона менша, тим, при інших рівних умовах, з точки зору трудових витрат, ефективність виробничого процесу вища. Одночасно трудомісткість виступає мірою, що визначає потребу в обладнанні, виробничих площах, в робітниках. Трудомісткість виготовлення виробу, як сума часу виконання всіх часткових процесів, в результаті проведення певних заходів, може в принципі і зменшитися, але при цьому не обов'язково повинно відбуватися вивільнення хоча б одного робітника, зайнятого у виробничому процесі. Така ситуація буде мати місце щоразу, коли скорочення часу на кожному частковому процесі мале, а процесів, у яких відбулося скорочення часу їх виконання багато. Сумарна величина часу, на яку знизилася трудомісткість виготовлення, може бути достатньо суттєвою, наприклад, такою, що перевищує фонд робочого часу одного робітника, але, не дивлячись на це, з виробничого процесу не буде звільнено ні одної людини. Сумарна величина зниження трудомісткості виготовлення виробу не в усіх випадках є підставою для висновку про звільнення із виробничого процесу робітників. Тому робити однозначний висновок про те, що в результаті скорочення на певну величину трудомісткості виготовлення виробу із виробничого процесу може бути

звільнено відповідну кількість робітників не можна.

Це пояснюється тим, що на даній дільниці, при виконанні даної операції трудомісткість дійсно може знизитися і дійсно тільки на даній технологічній операції створюються передумови для зростання продуктивності праці. Але це зовсім не є підставою для утвердження про те, що внаслідок зниження трудомісткості виконання окремої операції підвищиться на відповідну величину загальна продуктивність праці і, відтак, зросте ефективність виробництва. Не відбуватиметься це тому, що зростання продуктивності праці, яка вимірюється виробітком продукції на одного працівника промислово-виробничого персоналу, може відбуватися за умови, або зростання обсягів виробництва, що можливе лише при скороченні тривалості виробничого циклу виготовлення виробу або при скороченні чисельності робітників за незмінних обсягів виробництва. Таким чином, економія часу в процесі виготовлення продукції в окремих випадках призводить тільки до скорочення часу виготовлення окремих деталей, вузлів чи операцій і не супроводжується якісними змінами у виробничому процесі, тобто зростанням продуктивності праці, вивільненням з виробничого процесу робітників, і, відповідно, не обумовлює більш ефективне використання трудових ресурсів. Іншими словами, економія часу, у деяких випадках, може обмежитися тільки кількісними змінами у сукупності витрат живої праці, не приводячи до якісних змін у виробничому процесі.

В інших випадках, коли економія часу при виконанні часткових виробничих процесів призводить до скорочення тривалості виробничого циклу виготовлення виробу, поряд із кількісними змінами витрат живої праці відбуваються і якісні – прискорюється перехід виробу зі сфери виробництва до сфери обігу. Цим самим створюються передумови для збільшення обсягів виробництва продукції, зростання продуктивності праці, підвищення фондовіддачі, зменшення фондоемності продукції, мають місце інші якісні зміни, що характерні для інтенсивної форми економічного розвитку. Відтак, спираючись на властивостях виробничого процесу, можна стверджувати, що скорочення трудомісткості виконання часткових виробничих процесів буде призводити до якісних змін лише тоді, і тільки тоді, коли ці процеси утворюють тривалість виробничого циклу виготовлення виробу. При цьому необхідно враховувати той факт, що практично всі основні резерви зниження трудомісткості на основі технічних рішень вже вичерпані. Економічні наслідки скорочення трудомісткості виконання часткових виробничих процесів доцільно враховувати при організації роботи щодо підвищення ефективності виробництва на підприємствах машинобудування.

На підставі викладеного вище можна зробити деякі висновки: 1) не кожне зниження трудомісткості виконання робіт з виготовлення виробу може задовольняти підприємство з точки зору економічних результатів. 2) економічно доцільним слід вважати такий варіант зниження трудомісткості, який призводить до зменшення тривалості виробничого циклу виготовлення виробу чи до реального вивільнення робітників. У цьому випадку матеріальні витрати спрямовані на зниження трудомісткості виправдані, оскільки забезпечують підвищення ефективності виконання виробничих процесів, а не ведуть до простого збільшення маси минулої праці. 3) для зростання ефективності кінцевих результатів виробництва на основі економії часу необхідно здійснювати заходи щодо зниження трудомісткості виконання часткових процесів у контексті вимог загальної стратегії скорочення тривалості виробничого циклу виготовлення виробу. 4) чітке уявлення властивостей процесу зниження трудомісткості виготовлення виробу дозволяє зменшити кількість часткових виробничих процесів за якими плануються роботи щодо зниження трудомісткості їх виконання, що суттєво підвищує ефективність та цілеспрямованість робіт зі зниження трудомісткості виготовлення виробів і приведе до того, що при менших витратах можуть бути отримані більші результати.

Таким чином, для досягнення позитивних економічних результатів на основі економії часу виконання часткових виробничих процесів необхідно удосконалювати управління цим процесом, а саме приділяти увагу скороченню часу тільки на роботах, що формують тривалість виробничого циклу. Іншими словами, тривалість виробничого циклу має бути об'єктом ретельної уваги та управління менеджерів виробництва під час планування та впровадження заходів щодо зниження трудомісткості виготовлення продукції.